

ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਾਵਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ

ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕਾਵਿ ਸਿਰਜਣਾ ਤੋਂ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਉਚੇਰਾ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ’ (1944), ਦੂਜਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਕੰਵਲ ਪੱਤੀਆਂ’ (1956), ਤੀਜਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਲੀਕ’ (1965) ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਦਾ ਨੂਰ’ (1999) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ। ਜੇਕਰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਵਿਤਾ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗ੍ਰੰਥ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਬੜੀ ਅਮੀਰ ਪਰੰਪਰਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਚੇ ਗਏ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਉੱਤਮ ਨਮੂਨਾ ਹਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ ਸਿਰਜਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਆਪਣੀ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜਿੱਥੇ ਰੱਬੀ ਇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸਮਕਾਲੀ ਕਵੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਰਚਨਾਕਾਰੀ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਚੱਲਦੇ ਸੰਗਰਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮੁੱਖ ਆਸ਼ਾ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣਾ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਆਪਣੇ ਹੋਂਦਮੂਲਕ ਮਸਲਿਆਂ, ਪਿਆਰ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਰੋਮਾਂਸਵਾਦੀ-ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਅਤੇ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਪਾਸਾਰ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਵਿ-ਵਸਤੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੋਰ ਵੀ ਜਟਿਲ ਅਤੇ ਬਹੁਪਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜਦ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਨੀਤਕ

ਡਾ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਭਿਆਰੀ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ,
ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ
ਵਿਭਾਗ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,
ਪਟਿਆਲਾ
+ 91 98144-79150

ਲਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਝੁਕਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਬੂਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਖਿੱਤਾਗਤ ਚੇਤਨਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਪੁਰਨ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾਤ੍ਰਕ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਫ਼ੀਰ, ਬਾਵਾ ਬਲਵੰਤ, ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਪਾਣੀ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਬਹੁਚਰਚਿਤ ਰਚਨਾਕਾਰ ਹਨ। ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਵੀ ਇਸੇ ਕਾਵਿਧਾਰਾ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਕਵਿਤਾ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਵਲਵਲਿਆਂ, ਪਿਆਰ ਸਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਵਿ-ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਅਗਾਂਹ ਤੁਰਦੀ ਹੋਈ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ’ (1944) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ ਸਿਰਜਣਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਸਮਕਾਲੀ ਮਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵੱਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੇਧਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਦਰਪੇਸ਼ ਸੰਕਟਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਿਰਜਨ ਦਾਇਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵਸੀਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੌਰ ਦਾ ਹਰ ਕਵੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੱਖੋਂ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਪਛਾਣ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ’ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਸਰੋਕਾਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਜ਼ਜ਼ਬੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਮਸਲੇ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲ ਦੀਆਂ ਵੰਗਾਰਾਂ ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਬੇਦੀ ਇੱਕ ਕਵੀ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਸਦੀ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਲੀਲਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਕਾਦਰ ਤੀਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਇਸਦੇ ਗੁੱਝੇ ਰਹੱਸਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵਾਦੀ ਮਸਲੇ ਅਤੇ ਸਵਾਲ ਵੀ ਗਹਿਰੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਢਲਕੇ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਕਵੀ ਆਪਣੇ ਹੋਂਦਮੂਲਕ ਪਾਸਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਮਹਾਂਯਾਤਰਾ ਅਤੇ ਮਹਾਂਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਕਿਸੇ ਸਮਕਾਲੀ ਵਾਦ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੋੜੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੰਗਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ

ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਵੀ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਜੁਗਤ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਦਵੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਵੰਦਮਈ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਰੁਮਾਂਸ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥ ਦਰਮਿਆਨ ਵਿਚਰਦੀ ਹੋਈ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਾਸਾਰਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰੁਮਾਂਸਵਾਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਧਰਾਤਲ ਹੀ ਇਸੇ ਗੱਲ ਤੇ ਉੱਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤ ਫਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੂਲ ਆਧਾਰਸ਼ਿਲਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੋਈ, ਇਸਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਾਸਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੂਲ ਜਜ਼ਬਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜੀਵਨ ਰੂਪੀ ਉਰਜਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨਿਰਜੀਵ ਵਸਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀਆਂ ਵਰਡਜ਼ਵਰਥ, ਐਸ.ਟੀ. ਕੋਲਰਿਜ਼, ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਕੀਟਸ ਨੇ ਪਿਆਰ ਜਜ਼ਬੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਬੜੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਭਾਵ-ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਰੂਪੀ ਕੇਮਲ ਜਜ਼ਬੇ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਧ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਕਵਿਤਾ ਰਚੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਗੀਤ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ-

ਆਪੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਿਵੇਂ ਪਛਾਣੇ

ਇਸ਼ਕ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ ਢੋਈ ।

ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਗਹਿਰੀ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਉੱਚੇ ਅੰਬਰੀ ਉੱਡਣਾ ਲੇਚਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਸਲ ਯਥਾਰਥ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਭਲੀਭਾਂਤ ਜਾਣੂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ-ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਤਾਂਘ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਵੀ ਇਸ ਵੇਗਮਈ ਜਜ਼ਬੇ ਲਈ ਹਰ ਮੁੱਲ ਤਾਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਪਲ ਮਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਾ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਿੱਕੇ

ਨਿੱਕੇ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ ਗਹਿਰੀ ਕਾਵਿਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਹੱਸਮਈ ਅਤੇ ਵਿਸਮਾਦੀ ਝਲਕਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਅਥਾਹ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਉਸ ਲਈ ਮਹਿਜ਼ ਇੱਕ ਵਲਵਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੀਆ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਇਸ਼ਕ ਮਜ਼ਾਜੀ ਤੋਂ ਇਸ਼ਕ ਹਕੀਕੀ ਵੱਲ ਮੋੜਾ ਕਟਦੀ ਹੋਈ ਕਵੀ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬੇਦੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਜਰਾ ਗਹੁ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤੇ ਮੱਧਕਾਲੀ ਕਾਵਿ ਧਾਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਬੀਜ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੱਧਕਾਲੀ ਕਾਵਿ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਧਰਾਤਲ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀ ਹੋਈ, ਆਧੁਨਿਕ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਇਸਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਤਬਦੀਲੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜਦ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਬੇਦੀ ਵੱਲੋਂ ਰਚੇ ਗਏ ਗੀਤ ਵੀ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿਰਜਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ 'ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ' ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ ਦੁਹਰਾਓ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਪ੍ਰਪੱਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਵੀ ਰੜਕਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਸੁਪਨਿਆਂ ਅਤੇ ਅਕਾਂਖਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਵਾਬਸਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਇਕੱਲੀ ਸੁਪਨਈ ਅੰਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਿਚਰਦੀ ਸਗੋਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਸੁਪਨੇ ਤੇ ਯਥਾਰਥ ਵਿੱਚ ਫਾਸਲਾ ਅਤੇ ਪਾੜਾ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਾਰ ਤੱਤ ਹੈ। ਅਸਲ ਮਨੁੱਖ ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਘੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁਪਨੇ ਵੇਖਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਚਾਹਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਰ ਵਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸੁਪਨੇ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਮੂਲ ਸੰਚਾਲਕ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਇੱਥੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ-

ਹੇ ਸੋਨ-ਸੁਨਹਿਰੀ ਸੁਪਨਿਉ

ਆ ਮੇਰਾ ਰੰਗ ਵਟਾਉ

ਮੇਰੀ ਹਿੱਕ ਵਿਚ ਘੁਟ ਕੇ ਭਰ ਦਿਉ

ਕੁਝ ਸਜਰੇ ਸੋਹਣੇ ਚਾਉ
ਕੋਈ ਰੀਝ, ਕੋਈ ਪਿਆਰ, ਕੋਈ ਪੀੜ
ਬੇਸ਼ੱਕ ਕੋਈ ਦਰਦ ਉਪ ਜਾਵੇ
ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੈਨੂੰ ਦਏ ਨਪੀੜ
ਮੇਰੀ ਹਿੱਕ ਨੂੰ ਰਜ ਰਜ ਤਾਵੇ
ਕੀ ਜੀਵਨ ਜੇ ਬੁੱਢਾ ਸੁੰਝਾ
ਰਤੀ ਨਾ ਹੋਏ ਗਰਮਾਉ ?
ਕੀ ਜੀਵਨ ਜੇ ਪੀੜ ਨਾ ਚਖੀ
ਨਾ ਕੋਈ ਉਪਜਿਆ ਚਾਉ ? ²

ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਸਮਕਾਲ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। 1947 ਦੀ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਵੰਡ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੋਕ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਤੇ ਬੜਾ ਗਹਿਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਣਾ ਵੀ ਬੜੀ ਦੁਖਾਂਤਕ ਘਟਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਵੰਡ ਕੋਈ ਸਹਿਜ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰੀ ਕਤਲੇਆਰਤ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇਵੇਦਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਾਫ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੀ ਕਵਿਤਾ 'ਅੱਜ ਆਖਾਂ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ' ਇੱਕ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਰਚਨਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰਲੇ ਦਰਦ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਹੁਕ ਹੈ। ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸੰਤਾਲੀ ਦੇ ਇਸ ਦੁਖਾਂਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਵਪੂਰਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿੱਚ ਢਾਲ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਤਾਲੀ ਦੌਰਾਨ ਵਾਪਰੀ ਕਤਲੇਆਰਤ, ਲੁੱਟ ਖਸ਼ੂਟ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਬੇਪੱਤੀ ਦੇ ਦੁਖਾਂਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਰਮਿਕ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ-

ਅੱਜ ਪੰਜ ਦਰਿਆ ਦੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ
ਛੱਡ ਗਿੱਧੇ ਚਰਖੇ ਗੰਏ
ਤੱਕ ਵਹਿਸ਼ੀ ਅੱਖ ਮਨੁੱਖ ਦੀ

ਪਈਆਂ ਪਿਟ ਪਿਟ ਰਾੜਾ ਪੈਣ

ਲੱਖ ਅਹਿਲਿਆ ਗਈਆਂ ਠੱਗੀਆਂ

ਅੱਜ ਇੰਦਰ ਨਾ ਸ਼ਰਮੈਣ³

ਇੱਥੇ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੇ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ ‘ਕੰਵਲ ਪੱਤੀਆਂ’ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਨ, “ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ਾ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੂਲ ਜਜ਼ਬਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜੇਹੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਆਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਲੱਗਿਆਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ ਹੜ੍ਹ ਜਿਹਾ ਵਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਅੰਦਰਲਾ ਪੰਘਰ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਅਮੁਕ ਜਿਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਮੇਰੀ ਇਹ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਮਲ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਸੂਫ਼ ਤੇ ਪਵਿਤਰ ਤੇ ਉੱਚਾ ਜਜ਼ਬਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਆਤਮਿਕ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਜੋ ਲਹੂ, ਹੱਡ ਤੇ ਮਾਸ ਦੀ ਖੇਡ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਉਤਲੀ ਝੱਗ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਅਥਾਹ ਡੂੰਘਾਈ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ:-

ਇਹ ਡੂੰਘਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਉਂਦਾ ਵਿਗਸਦਾ

ਸਾਗਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਨਾ ਉਤਲੀ ਝਗ ਨੀ,

ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਆਵੇਸ਼ ਉਤਰੇ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ

ਹੋਰ ਕੋਈ ਜਜ਼ਬਾ ਇਸ ਦੇ ਜੇਡ ਨਾ

ਇਸੇ ਲਈ ਪਿਆਰ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਮੈਂ ਇਕ ਥਾਂ ਮਾਂ-ਪੁਤਰ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ-

ਜਿਵੇਂ ਮਾਂ ਕੁਛੜ ਵੱਲ ਪਲਮਦਾ

ਕੋਈ ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨਾ ਬਾਲ

ਇਵੇਂ ਉਛਲ ਰਿਹਾ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰ

ਸੂਫ਼ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਪਿਆਰ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਕੰਵਾਰੀਆਂ ਟੀਸੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਕ ਅਛੇਰ ਹੈ। ਮਾਸ ਹੱਡ ਤੇ ਲਹੂ ਦੇ ਨੀਵੇਂ ਆਚਾਰ ਹੀਨ ਕੋਝੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਵਰਣਨ ਮੈਂ ‘ਇਸ਼ਕ ਕਮਾਇਆ ਢੇਰ’ ਤੇ ‘ਭੁਖੀਆਂ

ਹਨ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਹੋਰ ਰੰਗ ਵੀ ਤਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹੋਰ ਰੰਗ ਹੈ-ਅਧਿਆਤਮਕ। ਇਸ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਮੈਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਵੰਨਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਚਾਰ ਪੰਜ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਤਹਾਨੂੰ ਅਜੇਹੀਆਂ ਵੀ ਮਿਲਣਗੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਣੀ ਆਰਥਕ ਵੰਡ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਹਰ ਕਵਿਤਾ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ।¹⁴ ‘ਕੰਵਲ ਪੱਤੀਆਂ’ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ‘ਦੂਰ ਭੱਵਿਖਤ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚੋਂ’ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਗ਼ੋਲਣਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਾਰ-ਤੱਤ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਵੀ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਵੇਖ ਕੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਮਾਨਵੀਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਤੌਰ ਅਤੇ ਗਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਫ਼ਰਤ ਅਤੇ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਪਿਆਰ-ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਰਾਹ ਹੈ। ਕਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਫ਼ਰਤ ਫੈਲਾਉਣ ਅਤੇ ਅੱਗਾਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਹਿਰੇ ਆਸ਼ਾਵਾਦ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਬਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਰੁਖ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਦੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੋਰਾਨੀਜਨਕ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਡੂੰਘਾ ਅਤੇ ਪਰਪੱਕ ਮੁਹਾਵਰਾ ਇਸਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਉਸਦੀ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਸਮਕਾਲੀ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਹੈ:-

ਨੂਰ ਡੋਲਦੀ ਊਸ਼ਾ ਕੁੱਖ 'ਚੋਂ
ਤਿਲਕ ਪੈਣ ਗੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ
ਧਰਤੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋਈ ਹਿੱਕ 'ਚੋਂ
ਫੁੱਟ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਬੁੰਬ ਦੇ ਕੇ
ਮਹਿਕ ਖਿਡਾਂਦੇ ਫਿਰਨਾ

ਅਮ੍ਰਿਤ ਫੁਲ੍ਹੇਗਾ ਹਰ ਬਿਖ 'ਚੋਂ
ਹਰ ਥਾਂ ਕਿਰਨਾਂ ਕਿਰਨਾਂ
ਦੂਰ ਭਵਿਖਵਤ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚੋਂ
ਫੁਟੇਗਾ ਕੋਈ ਨੂਰ
ਕਾਲ-ਕਲੰਟੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਪਿੱਛੋਂ
ਚਾਨਣ ਹੋਏ ਜਰੂਰ ⁵

ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਐਵੇਂ ਹਵਾਈ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਉਸਾਰਦਾ, ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਸਨੂੰ ਧਰਤੀ ਦਾ ਕਵੀ ਆਖ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਧਰਤੀ ਰੂਪੀ ਮੂਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਦੀ। ਕਵੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਸਲੇ ਅਤੇ ਵਰਤਾਰੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤੱਥ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਮਾਨਵੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕੀਮਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਗਹਿਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਵੱਲੋਂ ਭੁੱਖੇ ਪੇਟ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਕਵੀ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਦਰਸ਼ ਪਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੂਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੀ ਹੋਈ ਗਹਿਰੀ ਕਾਵਿ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਾਸਾਰ ਬੜੇ ਪ੍ਰਬਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਆਧਾਰ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪਮਈ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਵੀ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪ੍ਰਵਚਨ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਅਰਥ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:-

ਭੁੱਖੀਆਂ ਹਨ ਅੱਖੀਆਂ
ਤੇ ਅੱਜ ਇਸ਼ਕ ਪਾਪ ਪਿਆ ਬਣਦੈ
ਕੋਝੇ ਖਿਆਲ ਇਸ ਕੋਝੀ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ
ਸੁੱਥਰੇ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਗੁਨਾਹ ਦਾ ਬਦਲ ਪਿਆ ਤਣਦੈ

ਅੱਜ ਹਵਸ ਏ ਭਖੀ
ਅਜ ਬੁਤ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁੱਖ ਲਗੀ ਏ
ਸੁੱਥਰੇ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਉਡਦਾ ਪੰਖੇਰੂ
ਚੇਗੇ ਦੀ ਹਵਸ ਉਹਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੈ ਲਥੀ ਏ
ਇਹ ਮੇਰਾ ਕਮੀਨਾ ਪਣ ਨਹੀਂ
ਕਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਗੁਨਾਹ
ਆਤਮਾ ਜਦ ਜਿਸਮ ਵਿਚ ਹੀ ਠਹਿਰ ਰਹੀ
ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਇਸ਼ਕ ਨੇ
ਲੈ ਲਈ ਇਕ ਪਲ ਜਿਸਮਾਂ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ⁶

ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਵੀ ਵਿਲੀਅਮ ਬਲੇਕ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਰਗੇ ਜੀਵੰਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕੋੜਾ ਯਥਾਰਥ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਦਰਦ ਅਤੇ ਪੀੜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਆਪਣੇ ਸਮਕਾਲੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਅਤੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਗਹਿਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਅੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ‘ਢਲ ਰਹੇ ਨੇ ਪਰਛਾਵੇਂ’ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਹੁਲਾਰਾ ਦਿੰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਪਾਸਾਰ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਮੂਲਧਾਰਾ ਨਾਲ ਵੀ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਦੀ ਇਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਸਨੂੰ ਸਮਕਾਲੀ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਨਕਸ਼ੇ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ:-

ਢਲ ਰਹੇ ਨੇ ਪਰਛਾਵੇਂ
ਚਿਮਨੀਆਂ ਦਾ ਕਾਲਾ ਧੂੰਆਂ
ਨੀਲੇ ਅਸਮਾਨੀ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ
ਸੂਰਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਟਾਨਾਂ ਉਹਲੇ
ਲਾਲੀ ਛਡਦਾ ਗੁੰਮ ਰਿਹਾ

ਇਉਂ ਜਾਪੇ-ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ

ਪੀੜਤ ਫੇੜੇ 'ਚੋਂ ਲਹੂ ਸਿੰਮ ਰਿਹਾ ⁷

ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਜਗਤ ਦੀ ਥਾਹ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪਾਸਾਰ ਇਸਨੂੰ ਸਾਹਿਤਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੱਖੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਜਿੱਥੇ ਸਮਕਾਲੀ ਹਨੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਸਾਂਵਾਂ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਵਾਇਦ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਹੁਪਾਸਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸਰੋਕਾਰ ਬਹੁਭਾਂਤੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚਲੇ ਛਲਾਵਿਆਂ ਅਤੇ ਭ੍ਰਾਂਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਰਮਿਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਪਿਆਰ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਜਜ਼ਬਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੀ ਖੇਡ ਵੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਇੱਕ ਬੁਝਾਰਤ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਆਦਰਸ਼ ਪਿਆਰ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰ ਅਨੇਕਾਂ ਧੋਖਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪਿਆਰ ਦੀ ਸੁੱਚੀ ਖੇਡ ਸਿਰਫ਼ ਦੇਹਵਾਦੀ ਰੁਝਾਨਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਜਿਗਿਆਸੂ ਦਾ ਕਾਲਜਾ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਜਗਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਲੂੰਧਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਛਲਾਵਿਆਂ ਭਰੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਕਈ ਬਾਰ' ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਬੇਦੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਹਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੂਖਮ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਉਸਦਾ ਕਾਵਿ-ਪ੍ਰਵਚਨ ਸਰਵ-ਵਿਆਪੀ ਪਹੁੰਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਵਰਤਮਾਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਵੀ ਆਸ਼ਾ ਦਾ ਪੱਲਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਦਾ ਚਲਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:-

ਕਈ ਵਾਰ

ਇਕ ਗਲਤ ਚੀਜ਼ ਜਿਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਇਕ ਠੀਕ ਚੀਜ਼ ਜਾਂਦੀ ਏ ਹਾਰ

ਕਦੇ ਕਦੇ
 ਆਤਮਾ ਦੇ ਸੌਦੇ ਦੇ ਭੁਲਾਵੇ
 ਜਿਸਮਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
 ਇੰਜ ਦਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
 ਅੰਗਮ ਦੇ ਬੋਲ
 ਖੜ੍ਹਕਦੇ ਨੇ ਪਿੰਜਰ ਵਿਚ
 ਮਾਸ-ਲਹੂ ਦਾ ਸਵਾਦ
 ਕੁਝ ਗਲਤ ਸਮਝਣ ਨੂੰ ਲਾਚਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
 ਕਦੇ ਕਦੇ
 ਆਤਮਾ ਡਿਗਦੀ ਹੈ ⁸

ਜੇਕਰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਬਹੁ-ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਕਵੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਜਿੱਥੇ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਲਘੂ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਰਾਟ ਪਾਸਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛੁਹਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਲਕਸ਼ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਉਹ ਪਿਆਰ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੂਲ ਪ੍ਰੇਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਨਕੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਉਸਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਵੰਦਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅਸਲ ਧਰਮ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਡੇਰੇ ਪਰਿਪੇਖ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਹੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਾਚਦਾ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਪਿੱਛੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਚਾਲਕ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਰੁਚੀ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਮਾਨਵੀ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਅਰਥਪੂਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਇਸਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਦਰਜਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਬਿਹਬਲਤਾ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਂਜ ਇਹ ਭਾਵ ਹਰ

ਕਵੀ ਵਿੱਚ ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਹ ਭਾਵ ਵਾਰ ਵਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਉਲਾਰ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਨਿਰਾ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕੋਈ ਡੂੰਘੀ ਰਮਝ ਅਤੇ ਸਮਝ ਵੀ ਪਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਜੀਵਨ ਉਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜਕੇ ਪਾਠਕ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦਾ ਖੇਤਰ ਲੇਕਧਾਰਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਲੇਕਧਾਰਾਈ ਸੰਕਲਪਾਂ ਅਤੇ ਅੰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਧਾਰਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿੱਚ ਭਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਚੌਗਿਰਦਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੇਕਧਾਰਾਈ ਅੰਸ਼ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਝਲਕਾਰੇ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਰ ਵਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਦੋਂ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁਹਜਮਈ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਕਵੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਅਤੇ ਕੋੜਾ ਸੱਚ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੇਦੀ ਆਪਣੇ ਬਿੰਬ, ਪ੍ਰਤੀਕ ਅਤੇ ਅਲੰਕਾਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਜੀਵਨ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਮਨ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਸਾਨੂੰ ਅਜਬ ਤਾਜ਼ਗੀ ਅਤੇ ਸੱਜਰੇਪਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ-

ਨਾ ਕੋਈ ਜਜ਼ਬਾ ਬੁੱਢਾ ਪੁਰਾਣਾ

ਹੋਇਆ, ਤੇ ਫਿਰ ਗੁੰਮਿਆ !

ਅਜੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਨਵਜਿੰਦ ਹੀ ਹਾਂ,

ਅਜੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਖਾਬ ਕਵਾਰੇ^੧

ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਵੀ ਦਾ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਬਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਤਲਖੀਆਂ, ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਸ਼ਾਵਾਦ ਦਾ ਝੰਡਾ ਬੁਲੰਦ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਾਸਾਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਵਿਤਾ ਕੇਵਲ ਕਾਵਿ-ਬਿਰਾਤਾਂਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ

ਲਈ ਕੋਈ ਨੁੰਮੁਣਾ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਵੀ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਇਸ ਕਸ਼ੈਟੀ ਤੇ ਖਰੀ ਉੱਤਰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਥਾਹ ਸੰਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਮਤੋਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਨਵੀ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਰਥਪੂਰਨ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ। ਵਲਵਲਾ ਤੇ ਜਜ਼ਬਾ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਜਿੰਦਜਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਕਵਿਤਾ ਜਜ਼ਬੇ ਤੋਂ ਜਰਾ ਕੁ ਪਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਮਕਾਨਕੀ ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਇਹ ਕਾਵਿ ਸੁਹਜ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਤੋਂ ਉਠੀ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਾਵਿਕਤਾ ਇਸਦਾ ਮੂਲ ਧੁਰਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਇਰਧ ਗਿਰਧ ਇਸਦਾ ਵਿਕਾਸ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਅਲੋਕਾਰੀ ਪਲ ਸਮਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਵੀ ਦੀ ਅੱਖ ਅਦਿੱਖ ਅਗੋਚਰ ਅਤੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਮ ਨੂੰ ਖਾਸ ਅਤੇ ਖਾਸ ਨੂੰ ਆਮ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੀਰੀ ਗੁਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਰੂਪ ਪੱਖੋਂ ਇੱਕ ਸਥਿਰ ਪੈਟਰਨ ਵਿੱਚ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੰਤ ਉਤਰਾਅ ਚੜ੍ਹਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੋਈ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜਿੱਤ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੱਕਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਚਿਹਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਸ਼ਾਵਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੂਲ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਊਰਜਾ ਦੇ ਮੂਲ ਸਰੋਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਪੜਾਵਾਂ ਵੱਲ ਇੱਕ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਆਪਣੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਕਾਸ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਹੋਈ, ਆਪਣੀ ਅਨੂਠੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮੁਕੰਮਲ ਤਸਵੀਰ ਉੱਘੜ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਵਪੂਰਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਵੀ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿਕ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ

ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ‘ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਲੀਕ’ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦਾ ਬਹੁਚਰਚਿਤ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ 1965 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਇਕੱਤੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਰਜ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਰਹੇ ਡਾ.ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿੱਚ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ, “ਡਾਕਟਰ ਸੇਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਅਤਿ ਨੇੜੇ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਲ ਪਲ ਵਿਗਸਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਉਘੜਦਾ ਤੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਆਸ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਨਿੱਗਰ ਭਾਗ ਪਾਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ’ ਅਤੇ ‘ਕੰਵਲ ਪੱਤੀਆਂ’ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਵ-ਫੁਟਦੀ ਕਰਤਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਮੈਨੂੰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਥਲੀ ਰਚਨਾ ‘ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਲੀਕ’ ਉਸੇ ਦਾ ਵਿਕਸਤ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਹਥਲੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਬੇਦੀ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵੰਡਿਆ ਹੈ-ਸਰੋਦੀ ਕਾਵਿ, ਕਥਾ ਕਾਵਿ, ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗਾਤਮਿਕ ਕਵਿਤਾਵਾਂ। ਸਰੋਦੀ ਕਾਵਿ ਵਿੱਚ ਸੋਝੀ, ਸੋਧ ਅਤੇ ਰਾੜ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਨ। ‘ਸੋਝੀ’ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਰੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਤੇ ਮਾਣਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਜ਼ਬਾ ਪਿਆਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਿਤ, ਸੰਗੀਤ, ਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਨ੍ਰਿਤ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਇਹੋ ਜਜ਼ਬਾ ਪਸਰਿਆ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਜ਼ਰਾ ਸੋਝੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਈਏ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਤੰਦਣ ਤਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਲਝੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਦੀ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।”¹⁰ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਇਹ ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀ ਬੜੀ ਗ਼ੈਲਣਯੋਗ ਹੈ। ਬੇਦੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮੂਲ ਧੁਰਾ ਮੰਨਕੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਧੁੱਪਾਂ ਛਾਵਾਂ ਬੜੀ ਗਹਿਰੀ ਵੇਦਨਾ-ਸੰਵੇਦਨਾ ਸੰਗ ਪੇਸ਼ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਜਦ ਕਿੱਸਾ-ਕਾਵਿ ਦੇ ਨਾਇਕ-ਨਾਇਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਲੇਕਧਾਰਾਈ ਪੱਖ ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਥਾਤਮਕ ਅੰਸ਼ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਰੋਚਿਕ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਹੀਰ, ਰਾਝਾਂ, ਕੈਦੋਂ ਤੇ ਸੈਦੇ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦਾ ਹੋਇਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਨੁਹਾਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ

ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਾਤਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੁਭਾਅ ਨੇ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੇਦੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੀਰ ਦੀ ਝਨਾਂ ਵਾਂਗ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਚਿਹਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਲੀਕਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਧੀਦੇ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਬੜੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਿੱਤਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਬੇਦੀ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਵਾਦ ਨੂੰ ਅਨੋਖੀ ਗਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਦਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ-

ਜੰਗਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਝ ਨਿਖਰਿਆ
ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਤ੍ਰੇਲੀ ਨਾਲ ਧੋਤਾ
ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਅਰਸ਼ੋਂ ਤਾਰਾ
ਉਜੱਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਤਰਿਆ
ਜੀਵਨ ਦੇ ਚਿਕੜਾਲੇ ਛੱਬ ਤੇ
ਕੰਵਲ ਫੁੱਲ ਵਾਂਝ ਤਰਦਾ
ਦਿਨ ਦੀ ਚੜ੍ਹੀ ਜਵਾਨੀ ਵਾਝੂੰ
ਭਰਿਆ, ਨਿਆ
ਬੇਲੇ ਦੇ ਕਾਲੇ ਅੰਬਰ ਤੇ
ਸੂਰਜ ਵਾਝੂੰ ਚੜ੍ਹਿਆ ¹¹

ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰੰਪਰਿਕ ਵਰਜਣਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬੇੜੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਪਏ ਨਿਖੇਧਾਤਮਕ ਬਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਅਵਚੇਤਨੀ ਗੁੰਝਲਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਵਿਹਾਰ ਪਿੱਛੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਭਿਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੀਕ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਹੋਰ ਵੀ ਪਰਪੱਕਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇੜਤਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਵੀ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਗਹਿਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਰਥ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਮੂਲ ਮਨੋਰਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮੁੱਲ ਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਰਚਨਾਵਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ,

ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਮਾਨਵ ਵਿਰੋਧੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੀ ਉਭਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੁਆਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿੱਸਾ ਕਾਵਿ ਦੇ ਮਿੱਥਕ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਰਹਿਤਲ ਵਿੱਚ ਪਏ ਮਾਨਵੀ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਮਾਨਵੀ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਕੈਦੇ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਚਿੱਤਰ ਉਲੀਕਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸਦੀ ਅੰਤਰੀਵੀ ਹਲਚਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਣ ਲੱਗਿਆ ਮੱਧਕਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਕੁਝ ਸੀਮਾਗਤ ਦਾਇਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕੈਦੇ ਦਾ ਪਾਤਰ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੁੜਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ-

ਕੈਦੋਂ

ਰੂੜੀ ਉਤੇ ਉੱਗਿਆ ਭੱਖੜਾ

ਵਿਸ ਦੀ ਗੰਦਲ ਖੰਡ ਵਲੇਟੀ

ਜਾਂ ਗੰਦ ਉੱਪਰੋਂ ਢੱਕਿਆ

ਸਰਾਪੀ-ਪਤਝੜ ਵਾਂਙ

ਜਿਸ ਥਿਛ ਤੇ ਪਰਛਾਂ ਪੈਂਦੀ

ਉਸ ਨੂੰ ਫਲ ਨ ਲਗਦਾ

ਬੱਜਰ ਪੱਥਰ ਵਾਂਙ

ਜਿਸ ਸੇਮੇ ਤੇ ਡਿਗਦਾ

ਉਸ 'ਚੋਂ ਪਾਣੀ ਫੇਰ ਨ ਸਿੰਮਦਾ ¹²

ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਚਾਨਣ ਦੀ ਤੰਦ, ਹਰ ਸੁਹਾਈ, ਚਾਨਣ ਦੇ ਫੁੱਲ, ਤੂੰ ਤੇ ਮੈਂ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਸ਼ਾ ਅਤੇ ਰਾਸ ਨਾਮਕ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਇਹ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਕਵੀ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜਗਤ ਅਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗੀ ਮਨੋ-ਅਵੱਸਥਾ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤ, ਰੱਬੀ ਇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਵਿਸਮਾਦੀ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦਾ ਜਲਵਾ ਬੜੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਤੇ ਮਾਰਮਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਵੀ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਲਈ ਬੜੇ ਸੱਜਰੇ ਬਿੰਬ, ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਅਤੇ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਚਾਨਣ ਦਾ ਫੁੱਲ' ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ

ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੰਛੀ ਦਾ ਛਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਡਕੇ ਰੁੱਖ ਦੀ ਟੀਸੀ ਤੇ ਬਹਿਣਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਪੱਤੇ ਦਾ ਉੱਡਕੇ ਫਿਰ ਤੋਂ ਟਹਿਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅਲੋਕਾਰੀ ਅਨੁਭਵ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਉਡਾਰੀ ਪੱਖੋਂ ਸਿਖਰ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੰਬੇ ਭਾਗ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਮਦਾਰੀ, ਤੀਵੀਂ, ਚੰਦਨ, ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਗ਼ੋਲਣਯੋਗ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਕਵੀ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ‘ਸਮਾਜ’ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਮਾਨਵ ਵਿਰੋਧੀ ਰਹੂ ਗੀਤਾਂ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੇ ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ ਕੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ-ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਬਾਰੇ ਬੜਾ ਕੁਝ ਬਿਆਨ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦੇ ਦੰਡੀ ਕਿਰਦਾਰ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿੱਦੜਾਂ ਤੇ ਉੱਲੂਆਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਕਰੂਰਤਾ ਦੇ ਚਿਹਨ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਅੜੇ ਹੱਥੀ ਲੈਂਦੀ ਹੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਦਲਦੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਸੋਚ ਅਪਣਾਉਣ ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਆਸ਼ਾਵਾਦ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਇੱਥੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ-

ਇੱਕ ਸੀਮਾ ਤੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਮਾਤਰਾ

ਆਪਣਾ ਅਨੁਭਵ ਖੋਹ ਬਹਿੰਦੀ ਏ

ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਰਾਤ ਹਨੇਰੀ

ਘੋਰ ਡਰਾਉਣੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਏ ¹³

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਗਹਿਨ ਅਧਿਐਨ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਕਵੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਉਚੇਰੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਜਿੱਥੇ ਸਮਕਾਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਚਨੀ ਸੁਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਇੱਕ ਸੁਭਾਵਿਕ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ, ਕਵੀ ਚੇਤਨ-ਅਵਚੇਤਨ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਅਣਭੱਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਗੀਤ-ਕਾਵਿ ਦੀ ਕੋਟੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਵਲਵਲੇ ਅਤੇ ਜਜ਼ਬੇ ਭਾਰੂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ

ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਲੋਕ ਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਭਾਵ-ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਰਧ-ਗਿਰਦ ਉੱਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ਕਿ, “ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਵਿੱਚ ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਇੱਕੋ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਹੀ ਪੈਟਰਨ ਦਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦੁਹਰਾਉ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ-ਦੁਹਰਾਉ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਵਿਚਲੇ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂਰ, ਚਾਨਣ, ਰਿਸ਼ਮਾਂ, ਖੁਸ਼ਬੂ, ਸਰੂਰ, ਨਸ਼ਾ, ਮਸਤੀ, ਪਿਆਰ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਉੱਸਰਿਆ ਹੈ।”¹⁴ ਬੇਦੀ ਦੀ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਗੀਤਨੁਮਾ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਰਹੱਸਮਈ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਿਹ ‘ਕੰਵਲ ਪੱਤੀਆਂ’ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਲਗਭਗ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਰੂਪਾਕਾਰਕ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੱਖੋਂ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੁੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਸਮੁੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਆਰ ਪਾਰ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਜ਼ਰਾ ਗਹੁ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਮਨ ਇੱਕ ਸਥਿਰ ਪੈਟਰਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਸਗੋਂ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਮਨੇ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਅਤੇ ਰਹੱਸਮਈ ਮੁਹਾਵਰਾ ਆਪਣੀ ਚਰਮ ਸੀਮਾ ਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਬੇਤਰਤੀਬੀ ਅਤੇ ਬੇਚੈਨੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਨੇ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ‘ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ’ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਖੁਦ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, “ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ਾ ਪਿਆਰ ਹੈ।.. ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਲੱਗਿਆ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ ਹੜ੍ਹ ਜਿਹਾ ਵਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਅੰਦਰਲਾ ਪੰਘਰ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਅਮੁੱਕ ਜਿਹੀ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਮੇਰੀ ਇਹ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ।”¹⁵ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦਾ 1999 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ‘ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਦਾ ਨੂਰ’ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ

ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬੜੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਾਵਿ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਅੰਤਰਾਲ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਦੌਰ ਤੀਕ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਨੇ ਲੇਕਧਾਰਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਪਰ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਕਵਿਤਾ ਵੱਲ ਵੀ ਕੇਂਦਰਤ ਰਿਹਾ। ਬੇਦੀ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰਜਣਾ ਕਾਰਜ ਵੀ ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਹੀ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੇਕਧਾਰਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਤਰ ਕਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੂਲ ਸਿਰਜਣ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਕਵਿਤਾਕਾਰੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜੇ ਰਹੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਅਨੇਕੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਪੂਰਨੇ ਪਾਏ। ਬੇਦੀ ਦੀ ਇਸ ਦੌਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਕਲਾਤਮਕ ਪੱਖੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਗ਼ੌਲਣਯੋਗ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਸ਼ਿਲਪ ਅਤੇ ਲੇਕਧਾਰਾਈ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੇ ਸੰਗਮ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਿੰਬ, ਪ੍ਰਤੀਕ ਅਤੇ ਰੂਪਕ ਚੁਣਕੇ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੀੜੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਹਜ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕਲਾਤਮਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਉਚਾਈ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਲੇਕਧਾਰਾਈ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਇਸਨੂੰ ਨਵੀਂ ਤਾਸੀਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੇਦੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਇਸ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਾਦ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੋੜਦਾ ਸਗੋਂ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ ਨਵੀਆਂ ਅੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਉਸਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਕਵੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਦਾ ਨੂਰ' ਵਾਚਣਯੋਗ ਹੈ-

ਮੇਰੀ ਕਲਮ 'ਚ

ਸੱਤੇ ਰੰਗ ਨੇ

ਪਰ ਇਕ ਰੰਗ ਤਾਂ ਨੂਰ
ਜਿਹੜਾ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਜੋੜੇ
ਜਿਸ ਦੀ ਨਿੱਮੀ ਨਿੱਮੀ ਫੁਹਾਰ
ਕਲਮ ਮੇਰੀ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ
ਚੰਨ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਛਾਤਾ
ਤਾਰੇ ਭੰਗੜਾ ਪਾਵਣ ਸਿੱਖੇ
ਕੁਦਰਤ ਲੁੱਡੀ ਪਾ ਪਾ ਨੱਚੀ ¹⁶

ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਗਤੀ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸ਼ਾਨਮੱਤੀ ਵਰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਅਗਰਭੂਮੀ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣ ਦਾ ਸੰਕਟ ਉਦੋਂ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹਾਸ਼ੀਏ ਵੱਲ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਮੈਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸ਼ਾਹਦਤੀ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੇ ਸਮਰਣ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁੜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਵਰਤਮਾਨ ਨੂੰ ਅਤੀਤ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਦਰਭਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਵੀਂ ਗਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਛਾਣਾਂ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਬਣਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਸਾਰ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਵਚੇਤਨ ਪ੍ਰਬਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਦਮਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਜਿੱਥੇ ਵੰਡ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਹੋਏ ਧੱਕੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਭਾਰਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੇਤਨ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੰਦਰਭਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਦਤੀ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਕਵੀ ਦਾ ਮੂਲ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੇਣ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਢੁਕਵੇਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਬਣੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨਾ

ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਦਾ ਇਹੋ ਸੰਦੇਸ਼ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ-

ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ
ਘੂਰ ਘੂਰ ਕੇ ਕਿਉਂ ਵੇਖਦੇ ਹੋ
ਮੈਂ ਵੀ ਇਸੇ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਜੰਮਿਆਂ ਹਾਂ
ਤੁਹਾਡੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਦਾ ਖਮੀਰ ਵੀ ਇਕੋ ਏ
ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪੁੱਛ ਵੇਖੋ
ਮੇਰੇ ਦਾਦੇ ਦੇ ਦਾਦੇ ਪਿਓ ਨੇ
ਨਾਦਰ ਤੇ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਕਲਾਵੇ 'ਚੋਂ
ਸਿਰ ਧੜਾਂ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾ ਕੇ
ਇਸੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਜੰਮੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ
ਉਕਾਬਾਂ ਵਾਂਗ ਝਪਟ ਕੇ
ਤੇ ਕਈ ਸੀਸ ਦੇ ਕੇ
ਬਚਾਈਆਂ ਸਨ ¹⁷

ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਕਵਿਤਾ ਜਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵੀ ਸੰਕਟਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਕਵਿਤਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਪਾਸਾਰ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਿੱਸਾ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੂਖਮ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਅਨਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇੱਕ 'ਉਲਾਮਾ' ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਮਾਨਵੀ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਅਰਥ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਕੋਲ ਇੱਕ ਸੂਖਮ ਬਿਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਘੇਖਦੀ ਪੜ੍ਹਤਾਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਘਟ ਰਹੇ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਆਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰਨ ਦੀ ਅਦਭੁੱਤ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਧਰਮ, ਕਰਮ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵੱਖਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਾਦ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਅਜਬ ਜਲੇਅ ਅਤੇ ਗਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਫੈਲੀ ਹਨੇਰਗਰਦੀ ਅਤੇ ਲੁੱਟ-

ਖਸ਼ੁੱਟ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਰਮਿਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਢਾਲਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸੁਰ ਸੰਵਾਦਕ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਅਨੇਤਿਕ ਅਤੇ ਦਮਨਕਾਰੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਅਤੇ ਢੁਕਵੇਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਲਈ ਕਵੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗਵਾਹ ਅਤੇ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸਮਾਜਿਕ ਬੇਤਰਤੀਬੀ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਾਗਤ ਵਿਰਲਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸਹਿਜ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵਸੀਹ ਧਰਾਤਲ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ-

ਰੱਬਾ

ਇਹ ਕੇਹੀ ਅਜ਼ਾਦੀ

ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਲਈ ਲੜਦੇ

ਉਹ ਹੀ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਫਸਾਦੀ

ਰੱਬਾ

ਧਰਮੇ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਸੂਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ

ਭੱਖਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਅੰਗਾਰੇ

ਫਨੀਅਰ ਵਾਂਗ ਸੂਕਦੀਆਂ ਨਾਸਾਂ

ਤੂੰ ਹੀ ਅਸਲੋਂ ਹੈਂ ਅਪਰਾਧੀ

ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਬੈਠਾ ਏ ਚੁਪ ਸਾਧੀ ¹⁸

‘ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਦਾ ਨੂਰ’ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਵਿਤਾ, ਕਾਵਿ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਸਲੇ ਅਤੇ ਮੁੱਦੇ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਕਵੀ ਦਾ ਧਰਮ ਕੇਵਲ ਪਾਠਕ ਦੀ ਸੁਹਜ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਉਸਨੂੰ ਸਮਕਾਲ ਦੀ ਗਤੀ ਅਤੇ ਤੌਰ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੋਲੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਆਪਣੇ ਇਸ ਧਰਮ ਕਰਮ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸਚੁੱਜੇ ਅਤੇ ਸੁਚੇਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ-ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਕੀਮਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀ ਮੇਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗਹਿਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਪਾਠਗਤ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਹੋਰ ਵੀ ਗਹਿਰਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਿੰਬ ਬੜੇ ਗ਼ੌਰਮਈ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ

ਕਾਲਖੰਡਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਦਰਭਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਵੇਦਨਾਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀਵਾਨਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਰੁਖੀ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਰਵੱਈਏ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖਾਂਤਕ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਚਿਤਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਗ਼ੌਰਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀਣਾ ਅਤੇ ਅਧੂਰਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਅਤੇ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਗ਼ੌਰਵ ਤਾਂ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਸਦੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਇਸਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋਣ। ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੰਦਾ ਗ੍ਰਹਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਫਿਰ ਉਸਦੀ ਹੋਂਦ-ਨਿਹੇਂਦ ਦੀ ਨਵੀਂ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਚੇਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਦਾਗ' ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਹੈ-

ਬਲਦੀਆਂ ਚੁਆਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਗਿਆਰਾਂ ਨਾਲ
ਜਿਹੜੇ ਦਾਗ਼ ਤੁਸੀਂ
ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਪਿੱਠ ਤੇ ਲਹਾਇਆ
ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਧਰਤੀ ਗ੍ਰਹਿਣੀ ਗਈ ਏ
ਇੰਜ ਭਰਾਵਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਪੁੱਗਦੀਆਂ
ਜਿਸ ਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਅਸੀਂ ਚੁੰਘ ਵੱਡੇ ਹੋਏ ਹਾਂ
ਉਸ ਮਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਹੜਿਆਂ 'ਚੋਂ
ਬਾਹਰ ਵਗਾਹ ਸੁਟਿਐ ¹⁹

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਵਿ-ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਆਪਣੇ ਅੰਤਲੇ ਪੜਾਅ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵਸੀਹ ਧਰਾਤਲ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਬੇਦੀ ਦਾ ਨਿੱਜਤਵ ਪ੍ਰਬਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭਾਰੂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਹਿੰਦਸੇ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਾਸਾਰ ਵੀ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸੰਗ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਜੁਗਤ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਵਾਦ ਨੂੰ ਅੱਗੇ

ਤੇਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਨਫ਼ਰਤ ਅਤੇ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਜਿੱਧਰ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਿਆਰ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਮੋਹ-ਮੁਹੱਬਤ ਲਈ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਤੀਕ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕੋੜੇ-ਕੁਸੈਲੇ ਅਨੁਭਵ ਸੰਜੀਵਨੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਗੁੱਝੇ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਅਨੁਭੂਤੀਆਂ ਇਸਨੂੰ ਸੁਹਜ-ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਤੇ ਮਾਨਣਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਚੌਖਟੇ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸਨੂੰ ਗੁੱਝੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਿਰਣੇ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕੇ ਸੋਚਣ-ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੰਦੇ ਵਾਂਗ ਵਿਚਰਣ ਦੀ ਨਸੀਹਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਮਾਨਵੀ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਵੱਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੇਦੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਹੱਦਬੰਦੀਆਂ ਮਿਟਾ ਕੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਧਾਰਾ ਦਾ ਖੋਜੀ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਰਫ਼ ਐਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਚੌਗਿਰਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਲੋਕਧਾਰਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗਤ ਪ੍ਰਿਜ਼ਮ ਰਾਹੀਂ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬਲ ਰੁਚੀ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਬੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਟੱਪਿਆਂ ਵਰਗਾ ਵੇਗਮਈ ਜਜ਼ਬਾ ਠਾਠਾ ਮਾਰਦਾ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਚਲ ਸੂਰਜ' ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕਾਵਿ ਪ੍ਰਵਚਨ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਆਸ਼ਾਵਾਦ ਦੀ ਚਿਣਗ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਉਸਾਰ ਵੀ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰੇਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਹਾਰੇ ਹੱਥੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਹੁਲਾਸ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀ ਅਮੀਰ ਪਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਾਰ, ਸੁਰ ਅਤੇ ਸੁਹਜ ਦਾ ਸੰਗਮ ਹੈ। ਜੇ ਇਸਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਰੂਹ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵੀ ਆਖ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਚਾਨਣ ਦਾ ਵਣਜਾਰਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗਤੀ ਅਤੇ ਆਸਥਾ ਵਿੱਚ
ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਤਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣਾ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਸਫ਼ਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ-

ਚਲ ਸੂਰਜਾ ਇੱਥੋਂ ਚਲੀਏ
ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਜਾ ਪੀਘ ਚੜ੍ਹਾਈਏ
ਇੱਥੇ ਗਹਿਰਾ 'ਨੇਰਾ ਜੰਮਿਆ
ਆਪਣਾ ਚਾਨਣ ਕਿਉਂ ਵੰਡਾਈਏ
ਆਪਣੀ ਰੁੱਤ ਸਵੇਰੇ ਵਰਗੀ
ਆਪਣੀ ਰਾਤ 'ਚ
ਚੰਨ ਦਾ ਗਹਿਣਾ
ਆਪਣੀ ਮਿੱਟੀ ਇਸ਼ਕ ਖਮੀਰੀ
ਰੂਹ ਵਿਚ ਜੀਣਾ
ਰੂਹ ਵਿੱਚ ਮਰਨਾ

20

ਹਵਾਲੇ

1. ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ, ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਦਾ ਨੂਰ, ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1999, ਪੰਨਾ-34
2. ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ, ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ, ਮਾਡਰਨ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਲਾਹੌਰ, 1944, ਪੰਨਾ-17
3. ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ, ਕੰਵਲ ਪੱਤੀਆਂ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਬਾਲਾ, 1956 ਪੰਨਾ-78
4. ਸੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ, ਕੰਵਲ ਪੱਤੀਆਂ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਬਾਲਾ, 1956, ਪੰਨਾ-13
5. ਉਹੀ, ਕੰਵਲ ਪੱਤੀਆਂ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਬਾਲਾ, 1956 ਪੰਨਾ-106
6. ਉਹੀ, ਕੰਵਲ ਪੱਤੀਆਂ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਬਾਲਾ, 1956 ਪੰਨਾ-95
7. ਉਹੀ, ਕੰਵਲ ਪੱਤੀਆਂ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਬਾਲਾ, 1956 ਪੰਨਾ-62
8. ਉਹੀ, ਕੰਵਲ ਪੱਤੀਆਂ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਬਾਲਾ, 1956 ਪੰਨਾ-83
9. ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ, ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ, ਮਾਡਰਨ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਲਾਹੌਰ, 1944, ਪੰਨਾ-17

10. ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ, ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਲੀਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਦਿੱਲੀ, 1964, ਪੰਨਾ-9
11. ਉਹੀ, ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਲੀਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਦਿੱਲੀ, 1964, ਪੰਨਾ-25
12. ਉਹੀ, ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਲੀਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਦਿੱਲੀ, 1964, ਪੰਨਾ-56
13. ਉਹੀ, ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਲੀਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਦਿੱਲੀ, 1964, ਪੰਨਾ-59
14. ਦੇਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਹਰਚਰਨ ਕੌਰ (ਸੰਪਾ.), ਲੋਕਵੇਦੀ-ਡਾ.ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦਿੱਲੀ, 1986, ਪੰਨਾ-183
15. ਦੇਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਹਰਚਰਨ ਕੌਰ (ਸੰਪਾ.), ਲੋਕਵੇਦੀ-ਡਾ.ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦਿੱਲੀ, 1986, ਪੰਨਾ-185
16. ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ, ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਦਾ ਨੂਰ, ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1999, ਪੰਨਾ-9
17. ਉਹੀ, ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਦਾ ਨੂਰ, ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1999, ਪੰਨਾ-17
18. ਉਹੀ, ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਦਾ ਨੂਰ, ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1999, ਪੰਨਾ-21
19. ਉਹੀ, ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਦਾ ਨੂਰ, ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1999, ਪੰਨਾ-76
20. ਉਹੀ, ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਦਾ ਨੂਰ, ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1999, ਪੰਨਾ-59